

ТРАДИЦІЙНА ВИШИВКА ЧЕРКАСЬКОГО РЕГІОНУ В СУЧАСНОМУ ПРОЕКТУВАННІ КОСТЮМА

Мартинова О. М., заслужений майстер народного мистецтва України

Лагода О. М., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну

Черкаський державний технологічний університет

Анотація. Дана публікація змальовує можливості використання в проектних розробках вишивки, традиційної для Черкаського регіону як засобу художнього оформлення костюма на зразках робіт студентів спеціалізації «ХМО» кафедри дизайну ЧДТУ.

Ключові слова: дизайн одягу, проектування костюма, традиційна вишивка.

Аннотация: Лагода О. Н., Мартынова О. М. Традиционная вышивка Черкасского региона в современном проектировании костюма. Публикация рассматривает возможность использования в проектных разработках традиционной для Черкасского региона вышивки как способа художественного оформления костюма на образцах работ студентов специализации «ХМО» кафедры дизайна ЧТУ.

Ключевые слова: дизайн одежды, проектирование костюма, традиционная вышивка.

Annotation. Lagoda O. N., Martynova O. M. Traditional embroidery of the Cherkassy region is in the modern planning of suit. The article examines possibility of the use in project developments of traditional embroidery for Cherkassy region as a method of artistic registration of suit on the standards of works of students in CHSTU.

Keywords: fashion design, planning of suit, traditional embroidery.

Постановка проблеми. Про традиційну народну вишивку, як спосіб оздоблення одягу і вид декоративно-прикладного мистецтва, ми говоримо, зазвичай, у минулому часі: «було традиційно...», «вишивалося так чи інакше...», «розміщувалося там чи інде...». Стосовно вишивки вживаємо назви, зміст яких не завжди знаємо. А що вже говорити про назви технік, термінологію швів, схем розташування?

Отже, вишивка в реальному житті – поза життям! Те, що раніше було в кожній хаті, те, що вміла робити кожна дівчина й жінка, що було невід'ємною частиною побуту української родини, без чого не відбувалася жодна з віх людського життя, стало сьогодні надбанням музеїв та їх сховищ, привілеєм спілкування лише вузького кола фахівців-науковців, які присвятили своє життя вивченню, дослідженню та збереженню народної вишивки. Істориків і етнографів, художників, що володіють глибинами знань, не так багато. А ще менше коло людей, приватних колекціонерів і народних майстрів, які, очевидно, завдяки генетичній пам'яті розуміють це дивовижне мистецтво і можуть продовжувати і розвивати його давні традиції, надаючи їм свіжого подиху і життя. Саме тому виникає питання, перш за все, чи можна вважати вишивку сьогодні як вид мистецтва народною? Чи ж сприймати її такою (народною) лише в контексті історичної пам'яті, ментального досвіду українців як культурологічний феномен? Наскільки доцільно приділяти увагу розвитку

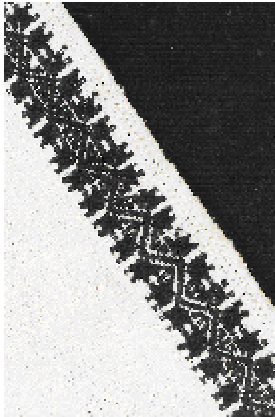
вишивки в сучасному мистецтві костюма та яку роль у суспільному житті їй відвести? На яких засадах, якими засобами зберігати і поширювати існуючу інформацію про неї?

Дане дослідження проведено в рамках комплексного плану науково-дослідних робіт кафедри дизайну Черкаського державного технологічного університету (ЧДТУ). Воно є складовою частиною держбюджетної теми «Дизайн України в контексті художньо-проектної культури ХІХ – ХХ століття. Черкаський регіон» (№ держ. реєстрації УкрІНТЕІ 0102U005387 від 10.05.06).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У світовій моді вже давно і стабільно існує стиль, який є носієм ментального характеру кожного окремого народу. Фольклорна та етнічна тематика залишаються актуальними з року в рік, а етнографія – невичерпним джерелом натхнення для дизайнерів всього світу. Сучасні технології надають змогу виготовляти одяг з фольклорними елементами з найсучасніших тканин. Не залишається без уваги й вишивка, оскільки як засіб художнього оформлення костюма надає йому особливої виразності. Така виразність досягається шляхом ретельно продуманого, композиційно грамотного вибудованого та якісно виконаного оздоблення, про що свідчить значний досвід світових культур, який протягом століть формувався і розвивався в межах декоративно-прикладного мистецтва. Саме завдяки цьому костюм набуває тієї художньої цінності, котра дозволяє сприймати його як твір мистецтва [1].

Традиційна вишивка в Україні ретельно досліджена та описана в значній кількості наукової та спеціальної літератури (Т. Кара-Васильєва, М. Білан, Г. Стельмашук, Т. Ніколаєва, З. Васіна, Р. Захарчук-Чугай та інші). Її автори зазначають, що розмаїття технік, прийомів, колористичних варіацій на території нашої держави вражає своєю розмаїтістю, має ознаки регіональної totoжності та підкреслює винятковість мало чи не кожного окремо взятого регіону [3, 5, 6]. Існують окремі дослідження й вишивки Черкащини [3]. Вони свідчать про те, що, хоча вказана територія й відноситься до такого історико-етнографічного регіону як Середнє Подніпров'я та характеризується локальними особливостями у формуванні народного костюма і традиціях його оздоблення, мають місце абсолютно унікальні мотиви вишивки, котрі за своїм композиційним та колористичним вирішенням не зустрічаються більше ніде в Україні. Підтвердженням цього є й зібрані зразки сорочок, рушників тощо, котрі зберігаються у фондах Черкаського краєзнавчого музею (Рис. 1-6).

Попри достатню вивченість мистецтва традиційної вишивки для сучасного проектування костюма актуальності набувають проблеми комунікативно-ідентифікаційного плану, обумовлені спричиненим винищенням не лише соціокультурних орієнтирів, але й етнічних коренів, національних традицій в костюмі. Сьогодні маємо дизайн одягу західноєвропейського зразка з виразними відмінностями в методах проектування, де насправді національна ідентифікація відсутня, де вона поступилася місцем концептуальності. З цих причин сучасний дизайн одягу взагалі вирізняється спрямуванням творчих пошуків до глибин

*Рис. 1-6. Зразки оздоблення традиційною для Черкаського регіону вишивкою жіночих сорочок з фондів Черкаського краєзнавчого музею (ЧКМ).
Фото автора.*

національної культурної спадщини як засобу ідентифікації в глобальному інтернаціональному світовому контексті. Ідентифікація (від лат. – тотожний, ототожнення) означає самоототожнення, самопривірення або самоуподібнення. Однак, її зміст полягає не у повторенні тих чи інших історичних або національних мотивів, чи то їх вдалій інтерпретації в сучасному одязі, а в їх глибокому переосмисленні та відчутті [2]. З цих причин провідними вузами України, що готують художників-дизайнерів, розробляються і постійно вдосконалюються методи проектування костюма за національними мотивами. Особливо вирізняється багата традиціями методика кафедри художнього моделювання костюма Львівської національної академії мистецтв (О. Коровицький, З. Тканко, О. Федина, О. Цимбалюк та інші). Даний метод полягає в: початковому виявленні та накопиченні прикладів, взірців народної мистецької творчості; подальшому відборі найхарактернішого, його аналізі з метою виявлення знакових елементів; у синтезі виявленого з новітніми досягненнями в науці, культурі, виробництві. Саме в процесі такого синтезу і з'являється костюм як новий мистецький твір, що, з одного боку, зберігає квінтесенцію народного духу, а з іншого – високий професійний рівень у контексті світового художнього прогресу. Дана методика використовується й викладачами кафедри дизайну ЧДТУ, спеціалізації «Художнє моделювання одягу» в розробці окремих завдань та в дипломному проектуванні, що зорієнтовані на використання регіональних особливостей в оздобленні традиційного костюма. **Мета даної публікації** – проаналізувати можливість такого використання традиційної вишивки Черкаського регіону в проектних розробках студентів.

Результати дослідження. Важливо, що вишивка в проектній практиці виступає, зазвичай, не самостійним джерелом натхнення художника, а гармонійною складовою того чи іншого ансамблю традиційного вбрання. Дана умова вимагає тому її дослідження комплексно: місце розташування, масштаб і співрозмірність з цілим (костюм), пропорційність в деталях і в цілому, характер орнаменту, колорит, техніка виконання та матеріали, символічне і семантичне значення тощо.

З метою вивчення і демонстрації притаманних Черкаському регіону принципів оздоблення одягу вишивкою студентам надається можливість під час етнографічної практики ознайомитися з найхарактернішими зразками, що зберігаються у фондах та виставкових експозиціях музеїв краю (Черкаси, Переяслав-Хмельницький, Пирогово / Київ, інші). В результаті чого вони зобов'язані за зібраними матеріалами виконати уявну реконструкцію жіночого або дівочого вбрання в детальному ескізі. Вивчаючи складові народного костюма, традиції щодо його убирання, поєднання в ансамбль, використання (щоденне, обрядове вбрання тощо), оздоблення, студенти формують певний прототип, котрий і слугує в подальшому джерелом творчості (ДТ) для виконання семестрових завдань. Іноді вони мають можливість виконати таку реконструкцію власноруч з наявних у фондах елементів одягу (Рис. 7).

Рис. 7. Студентка, вбрана в реконструйований традиційний костюм з елементів одягу Черкаського регіону із фондів ЧКМ. Фото автора.

Рис. 8а,8б. Ескіз розробки і реалізація в матеріалі костюма за мотивами традиційного одягу Черкащини ст. ІV курсу спеціалізації «ХМО» кафедри дизайну ЧДТУ Лупіної І., 2008 р. Керівники: Лагода О.М., Мартинова О.М.

Рис. 9. Випускна робота за мотивами костюма Середнього Подніпров'я - обрядове вбрання нареченої «Вінчальна» з вишитим вручну поясом. Виконала ст. IV курсу спеціалізації «ХМО» кафедри дизайну ЧДТУ Макарова І., 2007р. Керівники: Лагода О.М., Мартинова О.М.

Далі студенти виконують структурний аналіз форм ДТ, його пропорційних відношень, композиційно-конструктивних прийомів, загального колористичного, фактурного вирішення і, звичайно, оздоблення. Через ідеї-перетворення форм шукають нових сучасних композиційних вирішень костюма, що характеризуються різним рівнем стилізації (Рис. 8а). Інтерпретація кольорово-фактурних вирішень та елементів оздоблення гармонійно узгоджується з винайденими новими

формами костюма, на основі яких розробляються різні за напрямком, стилем та призначенням колекції (сценічне вбрання, колекції прет-а-порте, авангардний одяг). Під час розробки кожного окремого проекту продумуються способи технології виконання оздоблень. Зазвичай, це – імітація справжніх вишивок, оскільки далеко не кожен студент володіє технікою вишивання. Іноді вишивку замінюють аплікацією або машинним виконанням, готовим мереживом чи шитвом, якщо вдається таке підібрати.

Для того, щоб спроектована модель не виглядала «дешево» чи примітивно, потрібно докласти чимало зусиль і винахідливості. Часто студенти знаходять оригінальні та водночас доступні способи передачі (трансформації) традиційних технік вишивання (Рис. 8б). Однак, найбільш цінними є роботи, які містять ручну вишивку із збереженням її традиційних властивостей, технік і значень, можливо у поєднанні з готовим мереживом чи шитвом, в костюмах сучасних за формою, змістом і використаними матеріалами. Яскравим прикладом такої проектної розробки та її втілення можна вважати випускну роботу студентки Макарової І., що виконана за мотивами обрядового одягу і носить назву «Вінчальна» (Рис. 9).

Висновки. Традиційна вишивка, Черкащини зокрема, як величезний пласт народного надбання, є невичерпним джерелом натхнення для художника і плідним ґрунтом в дизайнерських розробках. Пошуки шляхів її застосування

можуть реалізовуватися студентами через виконання випускних і дипломних робіт, даючи оригінальні, майстерні й професійні результати – ансамбль костюма – дизайнерську річ, проникнуту українським національним духом, але сучасну в своєму призначенні.

Література:

1. Мартинова О. М. Художнє оздоблення одягу як невід’ємна складова сучасного дизайну / Дизайн-освіта 2008: умови адаптації до європейського освітнього та наукового простору // Матеріали Всеукраїнської наук.-метод. конф. – Х.: ХДАДМ, 2008. – С. 92-94.
2. Лагода О. М. Комунікативно-ідентифікаційний аспект сучасного проектування костюма / Наука і соціальні проблеми суспільства: освіта, культура, духовність // Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. – Х.: ХНПУ, 2008. – Ч. I. – С. 352-354.
3. Кара-Васильєва Т. Українська вишивка: Альбом / Т. Кара-Васильєва. – К.: Мистецтво, 1993. – 264 с.: іл.
4. Корнієнко Г. Традиційний одяг Черкащини: Каталог виставки / Г. Корнієнко. – Черкаси: Родовід, 1993. – 32 с.: іл.
5. Китова С. Полотняний літопис України: Семантика орнаменту українського рушника / С. Китова. – Черкаси: Брама, 2003. – 224 с.: іл.
6. Селівачов М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / М. Селівачов. – К.: Редакція вісника «АНТ», 2005. – 400 с.: іл.

Надійшла до редакції 11.09.2008